



Opgesteld door: Rikkert van der Lans (antwoordspecialist) en Ruud van der Aa (kennismakelaar)  
Vraagsteller: Bovenbouwcoördinator basisonderwijs  
Geraadpleegde expert: dr. Marieke van der Schaaf, Associate Professor, Director Master  
Onderwijswetenschappen, Utrecht University  
Referentie: Kennisrotonde (2017). Waarin verschillen rapportvormen in het inzicht dat zij geven in de ontwikkeling van kennis en vaardigheden van leerlingen in het basisonderwijs? (KR. 153). Den Haag: NRO

24 april 2017

## Vraag

Waarin verschillen rapportvormen in het inzicht dat zij geven in de ontwikkeling van kennis en vaardigheden van leerlingen in het basisonderwijs?

## Kort antwoord

Er zijn verschillende manieren om het leren van leerlingen vast te leggen. Bekende methodes, naast het geven van cijfers, zijn rubrics en portfolio's. Daar waar schoolcijfers vooral de functie hebben om te evalueren of leerlingen aan bepaalde standaarden hebben voldaan, zijn rubrieken en portfolio's er meer op gericht om het leren te bevorderen, door te laten zien wat goed gaat en wat minder goed gaat. De keuze voor een rapportvorm wordt voor een groot deel bepaald door de wijze waarop de school zich wil profileren en hierover wil communiceren, zowel met de leerlingen als met de ouders. Tegenwoordig wordt meer gebruik gemaakt van rapportage op affectieve kenmerken, houding en interactie (bijvoorbeeld interactie met medeleerlingen en docenten, zelfstandigheid, leren leren, samenwerken) dan enkel op cognitieve aspecten. Vanuit onderzoek naar feedback en beoordelingen is bekend dat met name schriftelijke feedback die constructief van aard is stimulerend kan werken. Belangrijk is verder dat het rapport afgestemd is op de doelen in het curriculum, de leerlijnen waarop kinderen zich ontwikkelen en de aandachtspunten waar scholen zich mee profileren. Zo is het logisch dat scholen die expliciet creativiteit of talentontwikkeling willen stimuleren, dit ook zichtbaar maken op het rapport.

## Toelichting antwoord

### *Zorgen over cijfers*

Er zijn verschillende manieren om het leren van leerlingen vast te leggen. Bekende methodes naast het geven van cijfers zijn het gebruik van rubrics (rubrieken in gewoon Nederlands) (Marzano, 2002, Jonsson en Svingby, 2007) en portfolio's (Baas, 2016). Beide methodes voor het beoordelen van het leren van leerlingen zijn ontwikkeld uit onvrede over het gebruik van het reguliere schoolcijfer. Deze ontevredenheid is gevoed door twee zorgen.

Ten eerste is er de zorg over mogelijke beoordelingsbias in de door docenten toegekende cijfers. De zorg is dat twee leerlingen met dezelfde capaciteit niet als zodanig worden beoordeeld of dat leerlingen met verschillende capaciteiten niet als zodanig (kunnen) worden beoordeeld. De zorgen over beoordelingsbias zijn bovendien groter wanneer docenten moeten oordelen over meer complexe vaardigheden. Ten tweede is er de zorg dat schoolcijfers slechts aan het einde van het leerproces worden toegekend en dat leerlingen tussentijds te weinig feedback krijgen over hun vorderingen. Hieraan kan worden toegevoegd dat negatieve feedback een negatieve uitwerking lijkt te hebben op de inzet en de leermotivatie van leerlingen (Poorthuis, 2015).



Genoemde zorgen hierover hebben zich vertaald in onderzoek naar “assessment for learning” (AfL) als tegenhanger van “assessment of learning” (AoL) (Sadler, 1989). In deze terminologie is AoL de standaard beoordelingsmethode van schoolcijfers en deze heeft de functie om te evalueren of leerlingen aan bepaalde standaarden hebben voldaan. AfL daarentegen is een vorm met de functie om het leren van leerlingen te bevorderen. Toetsen gerelateerd aan AfL proberen om mee te groeien met de leerling, zodat de toets op ieder moment een beeld kan geven hoever de leerling opweg is om het leerdoel te behalen (Baas, 2016; Sluijsmans, Joosten-ten-Brinke, & Van der Vleuten, 2013). “Toetsen van het leren” zijn in de regel afsluitende toetsen en worden daarom meestal afgenomen aan het einde van een serie lessen, aan het einde van het schooljaar of in de eindexamenklas. “Toetsen voor het leren” hebben tot doel om de leerbehoeften van leerlingen in kaart te brengen en worden daarom tijdens het leerproces afgenomen. Literatuur over “assessment for learning” benadrukt dat AfL en AoL complementair zijn en elkaar niet uitsluiten (Sluijsmans, Joosten-ten-Brinke, & Van der Vleuten, 2013). Om AfL een meer centrale plek te geven in het onderwijs kan worden gewerkt met portefeuilles (Baas, 2016), maar ook met rubrics.

### *Verskillende rapportvormen*

Naast het traditionele cijferrapport bestaan er de rubric (rubriek) en de portfolio. Stichting Leerplanontwikkeling (SLO) omschrijft een rubric als een analytische beoordelingsschaal, die aan leerlingen duidelijk maakt wat goed ging en wat minder goed ging, waardoor leerlingen zichzelf nieuwe leerdoelen kunnen stellen. Rubrics worden vooral toegepast in situaties waar het gaat om meer complexe (competentie)vaardigheden (SLO, 2006) of waar de beoordeling van de capaciteitsontwikkeling van de deelnemers door meerdere beoordelaars gebeurt, in welke gevallen rubrics kunnen bijdragen aan een onderling consistente beoordeling.

Een portfolio is, eveneens volgens SLO, in zijn zuiverste vorm een draagmap met bewijsstukken van kwaliteiten (producten) en ontwikkelingen (proces). Het portfolio kent drie vormen. Het ontwikkelingsportfolio, het beoordelingsportfolio, en het presentatieportfolio. In het ontwikkelingsportfolio staat het zichtbaar maken van de ontwikkeling van de leerling centraal. In het beoordelingsportfolio gaat het primair om het zichtbaar maken van het eindresultaat van de ontwikkeling van de leerling. Het presentatieportfolio laat vooral de producten zien waar de leerling trots op is of waar de leerling goed in is. Het portfolio toont vooruitgang en ontwikkeling. Belangrijk daarbij is dat de leerling zelf participeert in de selectie. De leerling is namelijk eigenaar en daardoor verantwoordelijk voor zijn portfolio. Ook reflectie door de leerling op het proces en de producten zijn hierin belangrijk. Dit laatste betekent dat de leerling hierdoor leert om het proces bij te sturen. Uit de beantwoording van een eerdere kennisvraag in de Kennisrotonde kan worden opgemaakt dat een portfolio kinderen de ruimte geeft om keuzes te maken over wat zij willen laten zien en daarmee waarop zij beoordeeld willen worden (Kennisrotonde, 2016). Dit heeft positieve effecten op de leerling: verbetering van schoolse vaardigheden, zelfregulatie en zelfvertrouwen.

### *Rapport als communicatiemiddel*

Een rapport is een communicatiemiddel (Standaert, 2014). De keuze voor een rapportvorm moet dus nauw aansluiten bij het publiek dat je als school wilt informeren. De traditionele schoolcijfers zijn vooral bedoeld om mensen buiten de school te informeren, zoals de ouders en werkgevers, over de capaciteiten van de leerling. In de geschiedenis van het onderwijs zijn er lange tijd ook cijfers gegeven voor niet-cognitieve prestaties, zoals een cijfer voor “goed gedrag” of een cijfer voor “werkhouding”, omdat ouders of werkgevers hier interesse in hadden (Standaert, 2014). De rubric lijkt ook voornamelijk de functie te hebben mensen buiten de school te informeren over de competenties van een leerling. Het verschil tussen cijfers en rubrics zit dus niet in het publiek dat ze beogen te informeren. Bij andere alternatieve rapportvormen zoals het portfolio ligt dit anders. Portfolio's worden minder vaak gebruikt en lijken ook minder geschikt om mensen buiten de school te informeren. De kracht van het portfolio ligt erin dat het de ontwikkeling van de leerling meer kan weergeven (Baas, 2016). Daarmee is de primaire functie van het



portfolio om leerlingen en leraren te informeren en niet het publiek buiten de klas. Dit impliceert dat deze rapportvorm in de praktijk vaak samen met een andere vorm gebruikt wordt.

#### *De keuze voor een rapportvorm \**

De keuze voor een rapportvorm zal voor een belangrijk deel ingegeven worden door datgene waar de school zich op wil profileren. Tegenwoordig wordt meer gebruik gemaakt van rapportage op affectieve kenmerken, houding en interactie (bijvoorbeeld interactie met medeleerlingen en docenten, zelfstandigheid, leren leren, samenwerken) dan enkel op cognitieve aspecten. Vanuit onderzoek naar feedback en beoordelingen is bekend dat met name schriftelijke feedback die constructief van aard is stimulerend kan werken. Belangrijk is verder dat het rapport "aligned" is met de doelen in het curriculum, de leerlijnen waarop kinderen zich ontwikkelen en de aandachtspunten waar scholen zich mee profileren. Zo is het logisch dat scholen die expliciet creativiteit of talentontwikkeling willen stimuleren, dit ook zichtbaar maken op het rapport. Het rapport 'Making the grade', laat zien dat hierin grote verschillen kunnen bestaan tussen scholen (Martin, Sargrad en Batel, 2016).

\*) op basis van persoonlijke communicatie met M.F. van der Schaaf, associate professor Universiteit Utrecht, 21 maart 2017.

#### **Geraadpleegde bronnen**

Baas, D. (2016). Reviewstudie naar de effectiviteit van het gebruik van e-portfolio's in het basisonderwijs. Den Haag: Kennisrotonde. <https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2016/09/Reviewstudie-naar-de-effectiviteit-van-het-gebruik-van-e-portfolios-in-het-basisonderwijs.pdf>

Jonsson, A. G. Svingby, The use of scoring rubrics: Reliability, validity and educational consequences. *Educational Research Review* 2 (2007) 130–144. [https://www.pdx.edu/education/sites/www.pdx.edu.education/files/Scoring\\_Rubrics\\_\(Reliability,Validity,Consequences\).pdf](https://www.pdx.edu/education/sites/www.pdx.edu.education/files/Scoring_Rubrics_(Reliability,Validity,Consequences).pdf)

Kennisrotonde. (2016). Wat is de invloed van ouderbetrokkenheid op het zelfgestuurde leerproces van leerlingen die werken met kindportfolio's? (KR.045). NRO: Den Haag. <https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2016/11/045-Antwoordformulier-Wat-is-de-invloed-van-ouderbetrokkenheid-op-het-zelfgestuurde-leerproces-van-leerlingen-die-werken-met-kindportfolio.pdf>

Kuhlemeier, H. en A. van Til, en P. Sanders (redactie) (2012). Toetsen op School. Voortgezet onderwijs. Arnhem: Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling.

Martin, C., S. Sargrad en S. Batel (2016). Making the Grade. A 50-state analysis of school accountability systems. Centre for American progress. <https://www.americanprogress.org/issues/education/reports/2016/05/19/137444/making-the-grade/>

Marzano, R. J. (2002). A comparison of selected methods of scoring classroom assessments. *Applied Measurement in Education*, 15, 249–267. [https://www.researchgate.net/publication/279705886\\_A\\_Comparison\\_of\\_Selected\\_Methods\\_of\\_Scoring\\_Classroom\\_Assessments](https://www.researchgate.net/publication/279705886_A_Comparison_of_Selected_Methods_of_Scoring_Classroom_Assessments)

Poorthuis, A. (2015). Pas op! Desinteresse na lage rapportcijfers, in *Didactief*, december 2015. <https://dSPACE.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/329790/Desinteresse.pdf?sequence=1>



Sadler, D. R. (1989). Formative assessment and the design of instructional systems. *Instructional science*, 18 (2), 119-144. <http://dx.doi.org/10.1007/BF00117714>

SLO (2006), Rubrics als beoordelingsinstrument voor vaardigheden. Enschede: SLO. <http://www.slo.nl/downloads/rubricsals.pdf/download>

Sluismans, D., D. Joosten-ten-Brinke, & C. van der Vleuten (2013). Toetsen met leerwaarde. Een reviewstudie naar de effectieve kenmerken van formatief toetsen. Den Haag: NWO. <https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2014/05/PROO+Toetsen+met+leerwaarde+Dominique+Sluismans+ea.pdf>

Standaert, R. (2014). De becijferde school: meetcultus en meetcultuur. Leuven/Den Haag: Acco.

### Meer weten?

[http://www.slo.nl/voortgezet/vmbo/themas/competentiegericht\\_onderwijs/producten/rubrics/](http://www.slo.nl/voortgezet/vmbo/themas/competentiegericht_onderwijs/producten/rubrics/)

[http://talent.slo.nl/starten/cyclus/Portfolio\\_en\\_beoordeling.doc/](http://talent.slo.nl/starten/cyclus/Portfolio_en_beoordeling.doc/)

<https://toetsing.sites.uu.nl/modules/rubrics/rubrics-theorie/>

<https://www.zuyd.nl/onderzoek/lectoraten/professioneel-beoordelen>

### Onderwijssector

Primair en voortgezet onderwijs

### Trefwoorden

rapporten, toetsen, rubrics, portfolio